

har blæst Guldet af de ophøjede Partier? Nogle store hvide Pletter bag paa Smykket er efter Guldsmedens Skøn Kviksølv, idet man dengang som nu til Lueforyldning har brugt en Blanding af Kviksølv og Guld.

Det lille Kvindesmykke, der godt kan kaldes sjældent her i Landet, da der vel ikke findes mere end en Snes trefligede Spænder fra hele Danmark, vil blive en Pryd for Koldinghus Museum, hvor det fremtidig faar sin Plads.

Roar Skovmand.

En Dysse paa Strandby Kirkevej.

I Februar 1939 var man i Esbjerg, eller rigtigere i Boldesager, i Færd med at omdanne Strandby Kirkevej til en moderne Gade. Under Arbejdet med Udvidelsen og Planeringen stødte man paa nogle store Sten paa et Sted, hvor der skulde fjernes en hel Del Jord. Da kom Rektor Bruun, Esbjerg Statsskole, forbi. Han var straks klar over, at det var en Stensætning, rejst af Menneskehaand, tillige saa han, at der ved Stenen laa en Dynge Blaamuslinger.

Det er udelukkende Rektorens Ihærdighed, man maa takke for, at det lykkedes at konstatere, at der paa det Sted havde staaet en af de paa vor Vesteregn saa sjældne Storstensgrave. Da der skulde føres et Tipvognsspor over Stedet, var man nemlig utilbøjelig til at standse Arbejdet, mens en Undersøgelse blev foretaget. Ved energisk Forhandling lykkedes det dog for Rektoren at faa Løfte om, at Arbejdet maatte hvile næste Dag. Da der ikke var Tid til at faa Hjælp herover fra Nationalmuseet, ringede Rektoren efter mig.

Graven set fra Nordvest
tømt for Indhold.

Næste Dag udgravede jeg Stensætningen sammen med Rektor Bruun, Adjunkterne C. Lindberg Nielsen og N. Chr. Nielsen, cand. mag., nu Dr. phil. Steen Bøcher og Fabrikant Jensen, Jerne. Stedet ligger paa Matr. Nr. 5a Boldesager, paa Kirkevejen mellem P. Gydes Vej og Nørrebrogade. Her var der en ca. 1 m høj, flad Forhøjning, hvis Udstrækning ikke kunde fastslaaes, da der allerede var kørt megen Jord bort.

Under Højningens Top fandtes *Storstensgraven*, men desværre ganske forstyrret. Af Kamrets *Sidesten* var kun to paa Plads. Den ene i Sydsiden og den anden i Østsiden. De stod med den mest flade Side ind mod Gravkamret, og de hældede betydeligt indad; Stenen i Sydsiden dannede saaledes en Vinkel med det vandrette Plan paa 55°. Denne Sten var 190 cm lang og ragede 80 cm op over Kamrets Bund og var indtil 60 cm tyk. Dens øverste Del laa 22 cm under Markfladen. Mod Enden af denne støttede sig den østlige Sten, 200 cm lang og indtil 55 cm tyk. Da denne Sten var i Vejen for Sporet, hvorpaa Jorden kørtes bort, havde Arbejderne søgt at fjerne den. De havde derfor gravet ned under den fra Øst, hvorved den var gledet ca. 15 cm. Oprindeligt har den altsaa staaet nok saa stejlt. Den har ogsaa været 20–30 cm længere. Arbejderne har hugget af Nordenden, for at Vognene uhindret kunde passere ad Sporet. Paa Fotografierne ses tydeligt, at Nordenden er hugget af.

Endvidere har der været endnu en Sten af samme Størrelse, nemlig den nordlige *Sidesten*. Arbejderne paastod, at den ikke stod paa Siden som de to andre, men laa paa den plane Side inde i Kamret. Da jeg kom til Stede, laa den kløvet i flere Stykker paa den anden Side af Sporet; endnu var der saa stort et Stykke tilbage af den, at det maalte 160×135×60 cm. Desuden fandtes der to store Sten, som ogsaa skulde have

hørt til Kamret. Men deres nøjagtige Stilling lykkedes det mig ikke at faa sikker Oplysning om. Hver havde en plan Side, der henholdsvis maalte 120×76 cm og 66×60 cm.

Saaledes skulde Kamret have haft 5 Sidesten, af hvilke de store — som de bevarede viser — ikke har

Graven set fra Nordøst.

staaet op paa Enden, men paa den ene Langside med den plane Flade indad.

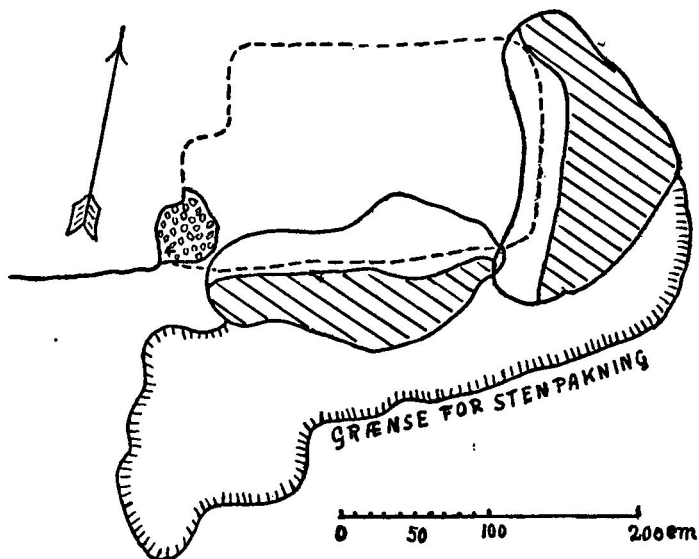
Den sydlige Sidesten var indvendig ved Bunden støttet af 4 mindre Sten. Uden om Kamret har der været en Pakning af mindre, men gennemgaaende dog ret svære Sten. Ved Sydsiden var Pakningen bevaret. En afsamlet Stendynge paa den anden Side af Sporet viste dog, at der ogsaa havde været Sten ved Øst —

og Nordsiden. Derimod er det mere usikkert, om der har været Stenpakning mod Vest.

Overliggeren fandtes ikke den Dag. Visse vestjydkes Dysser syntes ikke at have haft en *Overligger* af Sten, men har antagelig haft et Træloft. Nogle ubeskadigede Dysser i Ølstrup, Bølling Herred, som blev udgravet af Therkel Mathiassen, havde saaledes ikke de store *Overliggerer*. — Da Arbejderne nu var blevet interesserede, og Statsskolens Mænd ogsaa holdt Øje med Jordarbejdet, fik jeg et Par Uger efter Meddelelse om, at man var stødt paa en stor Sten. Jeg tog atter til Esbjerg. Stenen laa da afdækket paa sandblandet Ler vistnok ved Overgangen mellem Højfyld og Undergrunden. Det var en vældig Blok $200 \times 140 \times 100$ cm. Den laa 16 m Øst for Kamret. Jeg antager, det er *Overliggeren*, der ved en eller anden fortidig Ødelæggelse er slæbt herud til henimod den oprindelige Jordhøjs Rand. Helt sikkert er det ganske vist ikke, da man maatte vente at finde Resterne af Fodkransen omtrent paa dette Sted. Efter hvad der fortæltes af stedlige Folk, skulde der for en Del Aar siden være optaget nogle Sten ved Randen af den daværende Strandby Kirkevej, ca. 15 m Syd for Kamret. De har udgjort en Rest af Fodkransen. Men da den flade Høj jo i umindelige Tider har været pløjet som en Del af Boldesager Bymark, er Randstenene iøvrigt forlængst fjernet. Dog var den opmaalte saa stor, at den nok kunde have været en *Overligger*.

Gravkamret var næsten tømt for *Indhold*. Endnu fandtes der sine Steder et indtil 20 cm tykt Lag mørk Jord med *Trækul*, en *Flintflække*, smaa *Lerkarskaar*, nogle *Muslinger* og *Benstumper*. Dette hvilede paa et 3—7 cm fastere Lag, et *Gulvlag*, bestaaende af mærgert Ler, blandet med Skærver og Smaasten og nedtrykkede *Muslingeskaller*. Under dette Lag kom Un-

dergrundens gullige Sand. Selve Højfylden uden for Kamret var rødlig. Mod den sydlige Sten steg Undergrundssandet, saa det dækkede det meste af de fire Støttesten. Gulvlaget var bevaret til 13 cm Vest for den store Sten, ligeledes det derpaa hvilende sorte

Plan over Udgravningen. Ved Vestenden af den ene Sidesten er Blaamuslingerne angivet. + viser Echinits Plads.

muldblandede Lag, der her havde en Tykkelse paa 25 cm. Oven paa de to Lag laa der her et 14 cm tykt Lag *Muslingskaller*. Dyngen havde været større; den vestligste Del var bortgravet. Nu havde den en Udstrækning af 40×50 cm. I den sydligste Del af Dynsen laa der en *Echinits* (forstenet Søpindsvin). Oven paa Stenpakningen og Stendyngen laa der spredt en Del Knogler og forrustede Jernstumper. Dagen efter fandt en Arbejder nogle Lerkarskaar i Højfylden tæt ved Stenpakningen.

Man skal være noget forsigtig med at udtale sig om, hvad et saa stærkt ødelagt Kammer har været. Det maa dog have været en *Dysse*. Der fandtes intet af Jættestuens »tørre Murværk«, og Stenenes Antal passer ogsaa bedst til en *Dysse*. Hvad der iøvrigt fandtes, kunde desværre hverken hjælpe med til en Bestemmelse eller en Datering. Flintflækken er saa almindelig, at den intet siger. Jernstykkerne maatte jo sige Jernalder eller senere, og Potteskaarene, hvoraf et havde Mundingsrand, viste afgjort Ældre Jernalder. Det er dog indlysende, at Dyssen selv maatte være meget ældre, maa høre Dyssetiden til.

Da Nationalmuseet havde undersøgt Materialet, var det saa venlig at meddele mig Resultatet. Magister P. V. Glob skriver: »Nogen nærmere Bestemmelse af Lerkarskaarene kan desværre ikke gives, da de samme Profiler findes gennem hele Ældre Jernalder. Det er sandsynligt, at det tilhører Aarhundrederne omkring Kristi Fødsel, uden at dog Tidspunktet nærmere kan bestemmes. Dyreknoglerne har været til Undersøgelse paa Zoologisk Museum, og det viser sig, at det er sammenblandede Heste- og Koknogler. Skallerne er Blaamuslinger og Strandsnegle«.

Trækullene blev undersøgt af Magister, nu Dr. phil. T. W. Bøcher, København. Alle Prøver var Eg.

Engang i Ældre Jernalder er Dyssen altsaa blevet forstyrret. Man har gravet ned til Stenene og har antagelig væltet Overliggeren ned til Højfoden, hvor man siden har forsænket den, for at den ikke skulde ligge i Vejen for Ploven. Kamret har man tømt. Sammenblandingen af Knogler og Skaar tyder nærmest paa, at det er Affald fra en nær Boplads, man har fyldt i, før Hullet atter jævnedes.

Man kan ikke sige med Sikkerhed, fra hvilken Tid Skaldyngen stammer. Gulvlaget strakte sig ud under

Dyngen, men var her fri for Knogler, Jern og Skaar. Skallerne kan da være anbragt i Dyssetiden. Interessant er det med Echiniten. I det nærliggende Forum fandtes der ligeledes en Echinit i en Jordgrav fra Dyssetid. Det er gjort sandsynligt, at man allerede dengang betragtede denne Forstening som en *Tordensten*. Antagelig har den spillet en religiøs Rolle ved Gravlæggelsen.

I den vestlige Del af vort Amt er Storstensgrave — Dysser og Jættestuer — overmaade sjældne. Men netop paa Varde — Esbjerg Egnen findes der enkelte sammen med de bekendte Jordgrave fra Forum og Sæding. Nu er Rækken saa blevet suppleret ved Fundet paa Strandby Kirkevej.

H. K. Kristensen.

En Klage.

Bastrup, Frøs Herred, Haderslev Amt, d. 18. Dec. 1792.

Til Kongen!

Peter Hansen i bemeldte By beder allerunderdanigst, at mig af Højkongelig Naade maa forventes Godtgørelse for den store Skade, som er sket paa mine Skovskifter af Blæst og Uvejr dette Aar.

Med underdanigst Bøn til Deres Ekselence høj- og velbaarne Hr. Gehejmerraad v. Krogh om, at det naadig maatte straks blive efterset, og deres Erklæring herpaa.

— — —

For Deres Majestæts Naadetrone nødsages jeg allerunderdannigst at forestille, hvorledes min Nabo Rasmus Ankersens, Østerbygaards Undersaats Skovskifte alle Steder vestlig for mine forbemeldte Skovskifter er